

תשובת הראי"ה קוק זצ"ל בענין אומן קונה בשבח כלי בספר תורה

חבוא

תשובה זו מאת הראי"ה קוק, המגיב על דברי הרב יוסף רוזין מדווינסק (הרוגאצ'ובר) שהתפרסמו בקובץ תורני בן התקופה, נדפסה בקובץ 'הבאר' שנה י"ד גליון א'–ד' (כ"ט–ל"ב), וורשה, כסלו–אלול תרצ"ז, סימן כ"ב (עמ' כ"ו–כ"ח). דברי הרוגאצ'ובר עליהם הוא מגיב, נדפסו שנית בשו"ת צפנת פענח ח"א, וורשה תרצ"ה, סי' קמ"ו (עמ' קי"ז–קי"ט). תשובת הראי"ה טרם נדפסה שנית בבמה כלשהי, ולפיכך נותרה בלתי ידועה עד כה. משום נדירותה – ומשום נדירותן בכלל של תשובות הלכתיות שנשמטו מכרכי השו"ת של הראי"ה* – אנו מתכבדים להדפיס בזאת את התשובה, בתוספת ביאורים בסיסיים, פיסוק וקיטוע, מעט תיקונים ופירוש ראשי התיבות שאינם שכיחים.

* ישנן כידוע מאות איגרות של הראי"ה שטרם התפרסמו, בפרט מן השנים תרפ"ו–תרצ"ה החסרות בסדרת 'איגרות הראי"ה', וכן ישנן עשרות איגרות החופפות בתאריכיהן את כרכי 'איגרות הראי"ה' שכבר הופיעו, אך נשמטו מהם מסיבות מגוונות. לעומת זאת, קשה בהרבה למצוא תשובה הלכתית של הראי"ה שטרם נדפסה באחד מארבעת כרכי השו"ת שנערכו על ידי בנו הרצי"ה (משפט כהן, דעת כהן, עזרת כהן, אורח משפט), וזאת מפני שעריכה על פי נושא (כפי שנעשה בכרכי השו"ת) הינה מטבעה מקיפה יותר מעריכה כרונולוגית (כפי שנעשה בכרכי האיגרות), ובעיקר מפני שהראי"ה הקפיד לעשות העתקים למכתביו ההלכתיים, וכך רובם ככולם נשמרו בעזבונו, ואילו כשמדובר באיגרות היתה הקפדה פחותה בעשיית העתקים. כך, בחלק שהקדיש הרב משה צוריאלי לכתבי ההלכה של הראי"ה בסדרת 'אוצרות הראי"ה' (ראשל"צ תשס"ב), אין אלא כתריסר מכתבים הלכתיים שנשמטו מכרכי השו"ת (ח"ג עמ' 67–93, 203–218, 243–254; בשונה

לגבי השאלה ההלכתית הנידונה בדברי הראי"ה, ישנו דיון רחב באחרונים האם שייך "אומן קונה בשבח כלי" בכתיבת גט: ראה גט פשוט אה"ע סי' ק"כ אות ט', תורת גיטין שם ס"ק ו', שו"ת עין יצחק ח"א אה"ע סי' ע"ו ענף ג' ואילך, ערוך השלחן אה"ע סי' ק"כ סעיף ל"ו-ל"ז, שו"ת אבני נזר אה"ע סי' ר"א אות ל"ב, שו"ת שאילת דוד אה"ע סי' כ"ה, שו"ת הר צבי או"ח ח"ב סי' קי"ג. דיון בשאלה זו בהקשר של כתיבת ספר תורה, בה דן הראי"ה בתשובה שלפנינו, על אף היותו דומה כמובן לדיון אודות כתיבת גט, אינו מצוי כמעט בדברי האחרונים, וראה שו"ת אפרקסתא דעניא ח"ג יו"ד סי' קצ"ג*.

תולדותיו של מקבל המכתב, הרב משה יהודה קירשנבוים, טרם סודרו ורוכזו במקור כלשהו, והרי רסיסים שאספנו בעמל, מן הקבצים השונים שערך וממקורות נוספים: נולד (בערך בתחילת שנות התר"ס) וגדל בעיירה אוטווצק שבפולין, שסבו הרב יצחק מנחם ינובסקי כיהן בה כאב"ד. בנערותו למד אצל סבו הישיש, ובהמשך במתיבתא של 'אגודת ישראל' בוורשה, שם הוסמך להוראה וקיבל תורה מהרב מאיר דן פלוצקי בעל ה'כלי חמדה'. בשנים תרפ"ה-תרפ"ו ערך את ביטאון המתיבתא 'דגל הצעירים' (וורשה), ובשנים תרפ"ו-תר"ץ שימש כעורך הביטאון 'דגל הרבנים' (נערך בוורשה ובהמשך בלודז', ונדפס בפיעטרקוב). בשנת תרפ"ו נעשה לחתנו של הרב זליג רוזנשטיין, מו"צ בוורשה**, ובראשית שנת תרפ"ח נתמנה לרב העיירה אנדז'וב שעל-יד לודז' (לאחר שרבה הקודם, ידידו הרב משה אהרן טוירמן, נפטר ממחלה בדמי ימיו), כהונה שכללה גם את העיירה הסמוכה וישניובה-גורה. כן היה חבר ב'אגודת הרבנים' של פולין. נעק"ד בשואה.

פרסם במשך השנים מאמרים וחדו"ת רבים, הן בביטאונים שבעריכתו, בהם הדפיס בין השאר קטעים מחיבורו "דגל יהודה" (חידושי הלכה על הש"ס), והן בקבצים כגון 'שערי תורה' (וורשה), 'בית ועד לחכמים' (סאטמר), 'הבאר' (וורשה) ועוד. בביטאונו 'דגל הרבנים' נדפסו

מאמרים, חידושים, הערות לש"ס וכדומה - שכמותם יש לרוב, ובמאמרנו הסמוך אודות 'מכותבי ראי'ה' הפנינו לחצי תריסר מכתבי הלכה נוספים (כולם קצרים יותר מהמכתב הנוכחי, ונדפסו במקורות זמינים יותר). כמובן ישנם עוד מכתבים הלכתיים שטרם נדפסו, או שנדפסו וטרם נאספו - אך מספרם ללא ספק קטן מאד.

** מן העניין לציין, בשוליים, שבכתבי הראי"ה נמצא כמדומה אזכור אחד נוסף בלבד של הרוגאצ'ובר, במכתב ברכה לספר חידושי של חתנו, הרב ישראל אבא ציטרון אב"ד פ"ת, שנדפס לאחר פטירתו, ובו הוזכרה "אלמנתו הרבנית הכבודה, מרת רחל בת הגאון ר' יוסף ראזין שליט"א מדווינסק יצ"ו" (חידושי מהרי"א ציטרון, ת"א תר"ק, עמ' II).

*** שהיה לאחר מכן מראשי ועד רבני גטו לודז'; פרטים אודותיו נאספו בגליון המוקדש ללודז' של הירחון האידי 'אידישע ווארט' גליון 247 [ניו יורק, תמוז-אב תשמ"ד], עמ' 23. אודות ועד רבני הגטו ראו בספרה של אסתר פרבשטיין, 'בסתר רעים', ירושלים תשס"ב, עמ' 158-141 (שמו של הרב רוזנשטיין נשמט בשוגג מרשימת רבני הועד בהערה 24, על אף שחתימתו מופיעה ברוב-ככל המסמכים המצורפים שם בעמ' 285-283).

תשובות רבות מגאוני הדור (בפרט הרוגאצ'ובר והרב אליהו קלצקין), רובן ממוענות אליו. חלקן נדפסו שנית בספרו של הרב קלצקין 'דברים אחדים', ירושלים תרפ"ט, סי' ד', בספרו של הרוגאצ'ובר שו"ת צפנת פענח (וורשה) ח"א סי' רס"א, ובספרו של הרב יוסף חיים זוננפלד, 'תורת חיים' (שו"ת), ירושלים תשס"ה, ח"א סי' ל"ט, שם סי' צ"ב (ומכתב קצר נוסף מהרב זוננפלד, נדפס בספר 'האיש על החומה' ח"ב, ירושלים תשל"ג, עמ' 11-12). תצלום כתב ידו, במכתב לרב זוננפלד משנת תרפ"ט, נדפס בספר 'מרא דארעא ישראל' חלק א', ירושלים תשכ"ט, עמ' ס"א.

כפי הנראה, בין הרב קירשנבוים לבין הראי"ה קוק היו חילופי מכתבים נוספים, שכן מלבד התשובה הנוכחית של הראי"ה אליו ישנו גם מכתב שאלה בהלכה ששלח הוא לראי"ה, בסוף שנת תר"ץ, ונדפס בספר 'איגרות לראי"ה', ירושלים תש"ן, עמ' שפ"ט-ש"צ.

התשובה

ב"ה, יום י"ב לח' מנח"א¹ תרפ"ט, ירושלים תוכב"א
 שלום וכרחה לכבוד הרב הגאון מו"ה משה יהודה קערשענבוים שליט"א, אבר"ק
 אנדרזיוב יצ"ו.

אחדשה"ט. וכחפזי² ראיתי במחברתו 'דגל הרבנים' (סי' ה') דברי הגר"י ראזין שליט"א מדרוינסק, שהחליט שבס"ת וה"ה בגט אין שייך לומר אומן קונה בשבח כלי משום דהוי שבח שאינו ניכר³, ומביא ראיה מירושלמי מע"ש⁴ פ"ב ה"א גבי הדין אם השבח של מע"ש ע"י ד"א⁵ הוא לפי חשבון או ל[מעשר] שני, שתלוי הוא אם שבחו ניכר או לא, וא"כ גם גבי אומן קונה בשבח כלי בעינין דוקא שבח ניכר.

¹ לחודש מנחם אב.

² בשל הימצאותו ו' החיבור, יש להניח שבמכתב המקורי הופיעו כאן דברים נוספים, שהושמטו מהנוסח הנדפס בקובץ – מן הסתם מפני שלא היו הלכתיים.

³ היינו, שאין לומר שסופר הסת"ם קנה את הספר בכתיבתו משום שהשביח את ערך הקלף ו'אומן קונה בשבח כלי" – כיוון שזהו שבח שאינו ניכר. ראיה לכך הוא מביא מהמשנה במעשר שני, בה מבואר שאם עיסת מעשר נאפתה בעצי חולין, הערך שנוסף על ידי כך לשווי העיסה (שהרי שווי של לחם גדול משווי בצק) הולך כולו למעשר שני – אף על פי שהגורם לשבח היה עצי חולין – ובירושלמי מבואר הטעם לכך שזהו שבח שאינו ניכר, שהרי העצים אינם נותנים טעם בלחם (ראה עוד ברמב"ם הלכות מעשר שני פרק ג' הלכה י"ג-י"ד ובנושאי כליו) – והוא הדין לדעתו בכתיבת ספר תורה, שכתובת האותיות היא כשבח שאינו ניכר.

⁴ מעשר שני.

⁵ דבר אחר.

ואני מתפלא ע"ז, מנא לן לדמות ענין של אומן קונה בשבח כלי להדין של פדיון מע"ש שנשתבח ע"י ד"א. ובעיקר הדבר לא ידעתי למה הוצרך להביא את דברי הירושלמי בשביל הגדרה זו, [אף] אם נדמה אותם להדדי, והלא המשנה בעצמה אומרת זה הכלל: "כל ששבחו ניכר השבח לפי החשבון, וכל שאין שבחו ניכר השבח לשני". ואדרבא, הלא מד' הירושלמי שנחלקו בפ"י המשנה ריו"ח ור"ל⁶, ריו"ח ס"ל דדוקא כשהותיר במדה נקרא שבחו ניכר⁷, מוכח שאין לדמות הענינים הללו של שבח ניכר דמע"ש לאומן קונה בש"כ⁸, שהרי לא יעלה על הדעת שגם בדין אומן קונה בש"כ נצטרך דוקא שהותיר במדה⁹. ומדרי"ח נשמע לר"ל, שהרי בזה לא פליגי אם יש שייכות לדין זה של מע"ש עם הדין של אומן קונה בשבח כלי, וא"כ כמו דפשיטא הוא שלריו"ח [ד]בעי דוקא הותיר במדה אין לדין זה של מע"ש קשר עם הדין של אומן קבש"כ¹⁰, גם לר"ל דאמר שטעמו ושבחו ניכר די לזה, ג"כ אין לו שייכות לאומן קונה בש"כ¹¹. ולדינא הלא קיי"ל כריו"ח, וכמו שפסק הרמב"ם בה' מע"ש (פ"ב) [פ"ג הלכה י"ד] שם דבעינן דוקא הותיר במדה, וזה בוודאי אין לו שייכות לאומן קונה בשבח כלי. ובעיקר הענין, מה שכתב שם [ש]מאחר שאם כתב שלא לשמה לא יהי' שבח, יהי' נחשב בשביל כך שבח שאינו ניכר¹² – ויש לדון שבכל השבחים שבעולם אפשר לקלקל אותם ע"י דבר שאינו ניכר, כגון אם יעשו אסורים בהנאה ע"י איסור ע"ז שוב אין בהם תועלת ושבח, וכי בשביל כך נאמר שהכל נחשב שבח שאינו ניכר ונרון שאין לנו אומן קונה בשבח כלי כלל?

ואם נפשך לומר דשאני בכל הדברים שאם יאסור אותם בהנאה הלא יהיו ביטול הערך לכל הדבר וממילא יבוטל השבח, ע"כ אין הענין הבלתי ניכר מתיחס אל השבח, אבל ככה"ג דמחשבת שלא לשמה בס"ת הרי המחשבה שהוא דבר שאינו ניכר עוקרת רק את השבח,

⁶ ר' יוחנן וריש לקיש.

⁷ כלומר, דווקא אם הגורם המשביח הביא להגדלת המידה או המשקל, נקרא שבח ניכר.

⁸ בשבח כלי.

⁹ שהרי בתיקון והשבחת כלי רגיל על ידי אומן, לא שייך עניין של הגדלת נפח או משקל; ואם כן מוכח שאין לדמות דין שבח במעשר שני (שבו נאמר עניין הגדלת המידה) לדין "אומן קונה בשבח כלי".

¹⁰ קונה בשבח כלי.

¹¹ כלומר, אף לדעת ריש לקיש שבמעשר שני לא צריך שתהיה הגדלת מידה או משקל, אלא די בכך שיהיה השבח ניכר במראה או בטעם – פשוט שכל זה הוא דווקא בדין מעשר שני, ולא בסוגיית "אומן קונה בשבח כלי" (והרי לא שייך "טעם" בכלי).

¹² זו ראייה נוספת שהביא הרוגאצ'ובר לכך שכתובת סת"ם היא שבח שאינו ניכר: אם כתב שלא לשמה הספר פסול (ראה רמב"ם הלכות תפילין ומוזזה וס"ת, פרק א' הלכה ט"ז) – והרי היעדר הכוונה אינו ניכר, וכך יש לומר גם על עצם הכתיבה. הראי"ה דוחה זאת ואומר שיש להפריד בין שבח לבין קלקול השבח, שהרי אין שבח בעולם שאי אפשר לקלקלו באמצעות דבר שאינו ניכר, וכגון שימוש בו לעבודה זרה. ממילא היוצא מראיה זו אינו שהשבח לא ניכר, אלא שקלקול השבח לא ניכר.

ושפיר אפ"ל¹³ דמתוך כך יחשב השבח דבר שאינו ניכר, ואולי אין זה שבח שראוי לומר בו אומן קבש"כ¹⁴.

אמנם מצאנו שבח כזה שאפשר לצייר בו ביטול ערכו ע"י איסור הנאה רק בהשבח לבר, כה"ג דמתני' דע"ז (מ"ז ע"ב), אבן שסיידה וכיידה לשם ע"ז, שהשבח לבר הוא שנאסר בהנאה. וכיו"ב יכולים אנחנו לצייר בכל השבחים ולומר בהן דאין בהם משום אומן קונה בשבח כלי, ומה לי סיוד וכיוד דאבן או שבח של שירים נזמים וטבעות דקידושין מ"ח [ע"א], דיש בזה משום אומן קונה בשבח כלי כדאמרינן התם. ואם הי' השבח לשם ע"ז, הי' בטל מפני איסורו והענין הזה לא הי' ניכר, והא ראי' שלא הי' כאן דין אומן קונה בש"כ או שבח של ס"ת וגט שאפשר לבטלו ע"י מחשבה שלא לשמה, וכה"ג כל הרברים שנפסלים בשלא לשמן - א"ו¹⁵ דלא שייך כלל ענין זה לענין אומן קונה בש"כ, וכנ"ל.

ופשוט הוא דאם נאמר דמה שיש אפשרות לבטל השבח על מחשבה משוי' לשבח אינו ניכר, אין חילוק בין אם הוא מסלק את מחשבתו החיובית והי' כותב בסתמא שלא לשמה או אם הי' עושה במחשבתו בפועל ענין כזה שיבטל את השבח, כה"ג דסיידו וכיידו, שאם היתה מחשבת ע"ז בדבר הי' בטל השבח; דמאי נפ"מ, הרי באמת יש כאן שבח וכבר עשה לשמה. אלא שנצטרך לצייר איזה ציור שיוכל לבטל בדבר הבלתי ניכר את השבח, הכל אחר אם יבטל זה ע"י ציור של מניעת מחשבה לשמה או ע"י ציור של מחשבה האוסרת את השבח בהנאה מטעם איסורו - א"ו דלא שייך ענין שאין שבחו ניכר לדין אומן קונה בשבח כלי, כמש"כ.

והנה בב"מ (ק"ב א') אמרי': ואי אמרת אומן קונה בש"כ אמאי עובר משום כל תלין בנותן טליתו לאומן? שם הוי במוכר לו, כמו שפרש"י שם [ד"ה אומן], ומשני בגרדא דסרבלא, ופריך למאי יהבא ניהלי לרכוכא, היינו שבא ולא מצא שום ציור כ"א בדקא אגרי' לבטושי בטשא ובטשא במעתא¹⁶ - ולא צייר שום אופן של שבח שאינו ניכר, מוכח דלענין

¹³ אפשר לומר.

¹⁴ כלומר, לכאורה אפשר לחלק ולומר שאין דומה ביטול שבח על ידי שימוש בעבודה זרה לבין כתיבה שלא לשמה, שבמקרה הראשון בטל ערכו של הכלי כולו (שנאסר בהנאה) ובמקרה השני נותר ערך הקלף על כנו ורק שבח הכתיבה בטל; ולפיכך שפיר נחשב כשבח שאינו ניכר. הראי"ה דוחה זאת על ידי הבאת דוגמא למקרה שבו גם בשימוש בעבודה זרה בטל רק השבח, וערך הכלי נותר על כנו - ולמד מכך לכל המקרים שנאסרים בשל שימוש בעבודה זרה, שאם השימוש היה על ידי פעולת השבחה, דווקא השבח נאסר בהנאה ולא כל הכלי.

¹⁵ אלא ודאי.

¹⁶ מדובר באדם שנתן בגד לאומן כדי לעבדו, והחזירו לו האומן באמצע היום, שאם לא ישלם בעל הבגד שכרו עד הערב עובר ב'בל תלין' (ראה שו"ע חושן משפט סימן של"ט סעיף ו'). בגמרא הקשו: הרי אומן קונה בשבח כלי, ואם כן השבחת הכלי היא כקבלת השכר (וכשמחזיר האומן את הבגד המושבח לבעליו, הריהו למעשה

אומן קונה בש"כ לא מחלקינן בין שבח ניכר לשאינו ניכר, ולא עוד שעכ"פ הריכוך ודאי חשוב שבח לגבי אומן קונה בש"כ.

ואם המידה דניכר לגבי אומן קונה בש"כ תהי' זאת המדה בעצמה לגבי הדין מע"ש, והרי שם במע"ש אנו עסוקין בעניני בישול, ואין בישול שאין בו ריכוך, ושם המשנה והסוגי' מדברת בענין שבח עצים או הוספת (קפלוטוס) [קפלוטות] – והרי עכ"פ לר"ל שם דבשבח ניכר לבד הוא ג"כ לפי חשבון גם בלא הותיר במדה, שרק אליבי' יתכן כל הרמוי הזה – והרי כל בישול ע"פ רוב מרכך ומשביח את האוכל בזה, כמו שבגד משביח בריכוך, והו"ל שבחו ניכר? א"ו שזאת המדה של ניכר דלגבי שבח לענין פדיון מע"ש, אם יהי' לפי חשבון או לשני ושבח ניכר, אם נאמר אותו לגבי אומן קונה בשבח כלי אינן דומין זה לזה.¹⁷

ואפילו אם היינו מחליטים לומר דבעינן דוקא שבח ניכר לגבי אומן קונה בש"כ, אבל העיקר הוא דאפילו אם נצטרך היכר לא יקרא לענ"ד 'בלתי היכר' ע"י האפשרות לבטל התועלת ע"י דבר שאינו ניכר, וע"כ בס"ת שודאי ניכר שבחו צריכין לומר אומן קונה בשבח כלי להשיטות דס"ל דקיי"ל אומן קונה בש"כ, אפי' אם נחליט דבעי' שבח ניכר.¹⁸ אמנם באמת לענ"ד¹⁹ דכאן א"צ היכר כלל, ומדת הדין של ד"מ²⁰ לא נלמד מאיסורין ומפדיון מע"ש, וכמבואר בירושלמי גופא שם לגבי הראי' מתחומין מהאשה ששאלה מים ומלח.²¹

ונ"ל דלמ"ד אומן קונה בשבח כלי אין חילוק בין שבח הניכר לשאינו ניכר, ולא עוד אלא שבחא דהנותן טליתו לאומן למה הוצרך לומר דאגרי' לביטשא, הלא הי' יכול לאוקמי

מוכרו לו תמורת השכר), ומדוע עובר ב'בל תלין'? ותירצו שמדובר בבגד עור גס שצריך לרככו על ידי חבטה, והמזמין משלם לו לפי מספר החבטות; ממילא, אף על פי שיש שבח כלי, אין זה קשור לחיוב נתינת השכר. והראי"ה מעיר שמכך שלא תרצו שריכוך הבגד הוא שבח שאינו ניכר, מוכח שהכלל "אומן קונה בשבח כלי" תקף אף בשבח שאינו ניכר.

¹⁷ כלומר, יש לדחות מכיוון נוסף את ההיקש מהמחלוקת במעשר שני לשבח בממונות, שכן בשני המקרים מדובר בפעולה זהה – ריכוך (אם ריכוך הבגד על ידי עיבוד, ואם ריכוך הפרי על ידי בישול), ובכל זאת בעניין הבגד פשוט לגמרא שמדובר בשבח שמקנה לאומן את הכלי (שהרי תירצה מכיוון אחר), בעוד שבמעשר שני נחלקו שמה מדובר בשבח שאינו ניכר. ממילא ברור ששאלת ה"ניכר" נוגעת דווקא לענייני מעשר ולא ל"אומן קונה בשבח כלי" בממונות.

¹⁸ היינו, שאפילו אם נניח שעניין 'שבח ניכר' שייך בכתיבת סת"ם, אי אפשר לומר שהאפשרות לפסול את הכתיבה במחשבה (כלומר – קלקול שאינו ניכר), הופכת את השבח לאינו ניכר (וכדלעיל, הערה 12).

¹⁹ לעניות דעתי נראה.

²⁰ דיני ממונות.

²¹ אשה ששאלה מחברתה מים ומלח כדי להכין בצק, נחשב הבצק לשתייה כעירוב תחומין – למרות שלעניין מעשר שני זהו שבח שאינו ניכר (אף לדעת ריש לקיש, כי המים והמלה לא נתנו טעם חדש); ומוכח שאין להקיש ממעשר לשאר עניינים.

שנתן לאומן להטיל בה ציצית? ולפ"ד הגנ"י²² הנ"ל [הוא] שבח שאינו ניכר, שאם עשה שלא לשמה אין כאן שבח, כמש"כ לגבי ס"ת²³. א"ו דאין זה ענין לגבי אומן קונה בש"כ, וכמוש"כ מתרי טעמי: חדא דא"צ שבח ניכר דוקא, ונתרתי, דאם היינו צריכין שבח ניכר, אע"פ שיש ציור לבטל את השבח ע"י דבר שאינו ניכר, דהיינו מחשבה דשלא לשמה, [אינו נחשב כשבח שאינו ניכר], וכמש"כ.

וח"א²⁴ העירני מהא דבב"ק²⁵, דלא מצי לאשכוחי שעבוד בקבלנות משום בל תלין אליבא דמ"ד אומן קונה בשב"כ, כ"א²⁶ בשליחא דאיגרתא כמבואר שם (צ"ט ע"א) - והי' יכול לאשכוחי בכל גווני דשבח שאינו ניכר²⁷. והגני מוסיף דאחר שכבר עסק בעניני כתיבא באיגרתא, הלא יותר ראוי לומר בשכר סופרים דס"ת וגיטין, ולמה לי' לומר בשליחא דאיגרתא? א"ו דגם בזה אמרי' אומן קונה בשב"כ, למאן דס"ל הכי לדינא, וכמשכ"ל²⁸. ויש להאריך בזה הרבה אבל א"א לי כעת מרוב הטרדה, והגני בזה חותם בכרכה ואה"ר, תחזקנה ידי כת"ר לעשות תושי', וירומם וינשא כנה"י ונפש ידירו דוש"ת באה"ר מהר הקודש מירושלים

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

²² ולפי דברי הגאון נרו יאיר.

²³ כלומר, לשיטת הרוגאצ'ובר שכתובת סת"ם היא שבח שאינו ניכר מפני שאפשר לפסול אותה על ידי מחשבה, בכתיבה שלא לשמה, היתה הגמרא יכולה לתרץ באשר לנותן טלית לחברו, שמדובר בטלית שניתנה לשם הכנת ציצית - שאף בה צריך הכנה לשמה - ולא היה צורך בתירוץ "דקא אגרי לבטשא".

²⁴ וחכם אחד.

²⁵ בבא קמא.

²⁶ כי אם.

²⁷ כלומר, בגמרא מבואר שיש אפשרות שהשוכר אומן בקבלנות יעבור על 'בל תלין', אף על פי ש"אומן קונה בשבח כלי" (ראה לעיל הערה 16) - וזאת אם שכר אותו להוליך איגרת, שבכך אין שבח כלי. ואם לדעת הגמרא אומן אינו קונה כלי בשבח שאינו ניכר (כדברי הרוגאצ'ובר), וכתובת סת"ם היא שבח שאינו ניכר, לא היה צורך להעמיד זאת במקרה של שליח להוליך איגרת, אלא היה אפשר לומר בפשטות שמדובר במקרה של שכרו לכתוב סת"ם (וכל כיוצא בזה).

²⁸ וכמו שכתבתי לעיל.